

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

Թ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 20 .

1851

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 15 .

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հոգի մի ընդհանուր խելացի ողայ է, երբ Բանը գիտե:

() Ի մը քաղքի մը մէջ ճամբան երթալու ատեն՝ տեսայ որ մարդ մը բան մը ըսելով մէկ տան մը դռնէն ներս կը մտնէր: Երբ դրան դիմացը հասայ, ընցի որ ներսէն մէկը կը կանչէր, Հոգ մի ընդհանուր խելացի ողայ է, իր բանը գիտէ. մարդն ալ սկսաւ գլուխը շարժելով խօսք մը ըսել: Եւ այն մարդուն գլուխը շարժելէն, և մէկալին այն կանչելով ըսած խօսքէն գուշակեցի որ տըղուն մը հայր ու մայր են անոնք, և իրենց տղուն վրայ վեճ է ըրածնին. չի կրցայ զիս բռնել, մօտեցայ դրան. Պարոն, ըսի, ընկերոջդ ըսած խօսքին վրայ մի գարմանար. այս աշխարհքիս մէջ ամէն տեղին սովորութիւնն է. մայրերը ամէնքն ալ իրենց երկրին մէջ՝ մէկ հատիկ գեղեցիկ և մէկ հատիկ խելա-

ցի տղաքներ աշխարհք կը բերեն. բայց զարմանքն այն է՝ որ աշխարհքիս մէջ մարդկանց խիստ շատերը տգեղ և անխելք են. իսկ զարմանքէն աւելի ցաւալին այն է՝ որ մայրերը տղաքնիս գեղեցիկ, խելացի է ըսելով, խրատելու կըթելու տեղ, իրենք բերաննին բաց զմայլած տղոց ըրածներուն վրայ և խօսքերուն վրայ, իրենք տղոցը կամայք կը հետեւին. և ասանկով տղաքը անխելք և անկիրթ ըլլալէն ետեւ, այն պիտի մայրերն ալ իրենց քիչ մը ունեցած խելքն ալ կը կորսնցընեն տղոցը խելաց յարմարելով: Եւ իմ խօսքերս որ ժպտելով մը կ'ըսէի՝ կէս կատակ բռնորը իրաւ, տղուն մայրը ըսելով, մօտեցաւ դրան, ու ինծի դարձաւ, Հրամանքդ թողութիւն կ'ընես, պարոն, ը-

սաւ , իմ տղաս այն սովորական տղոցմէ
չէ . ահա հայրն ալ կը վկայէ , և տես-
նողները ամէնքն ալ կ'ըսեն որ կարգէ
դուրս բան մըն է իմ տղաս : Բայց
ըսելով զիս վեր հրամցուց՝ որ երթամ
տղան տեսնեմ . ես ալ որ արդէն կ'ու-
զէի հասկըցընել այս սովորական ծնու-
ղաց տղայ մեծցընելու ճամբուն ան-
կարգ ըլլալը , որովհետեւ ես ալ երկար
ատեն դպրոցի կրթութեան մէջ մեծ-
ցած էի , սիրով յանձն առի ու մտայ
ներս : Արեւելու ատեն , տեսայ որ
տղան վար կը վազէր . մայրը , (Կնիկ ,
ըսաւ , մեզի հիւր եկաւ այս պարոնը ,
եկո բարեւ տուր : Տղան մտիկ չըրաւ .
զրուիւր կախած շիտակ պարտէզ վա-
զեց : Սայրը ծիծաղելով , ո՛հ , ըսաւ ,
շատ տաք բնութիւն ունի , բայց շատ
ալ խելացի է . միտքը բան մը որ դնէ ,
անպատճառ պիտի կատարէ . ինչ կ'ընէ
չընէր ճամբայ մը կը գտնէ մտքի դրածն
առաջ տանելու : Բայց ըսելով մը-
տանք սենեակը , ուր որ նստած էր ու-
րիշ պարոն մըն ալ : Պատասխանեցի .
Բոլոր աղէկ բան է , խաթուն , մտքին
դրածը կատարել , խօսք մտիկ չընել ,
մարդ չի սեպել , մարդկութիւն չի գիտ-
նալ , հնազանդութիւն ինչ ըսել է չի
հասկընալ : — Պատասխանեց . հրաման-
քդ ծուռ մտքերու կը տանիս . տղայա-
կան աշխոյժը զինքը քիչ մը անհնազանդ
կ'երեցընէ . բայց այս իմ (Կնիկիս խօսք
մտիկ չընելը ես կը տեսնեմ որ խելա-
ցիութենէն առաջ կու գայ . որովհե-
տեւ իր խելքովը կը հասկընայ թէ որ
բանը պէտք է ընել և որը չընել : Ը
ատ անգամ պատահեր է որ ես իրեն բան մը
կ'ապսպրեմ , բայց (Կնիկս իմ ըսա-
ծիս տեղ ուրիշ խելքով բան մը կ'ընէ՝
որ ես ալ կը հաւնիմ : Արեւմտ սխալ
բան մ'ալ կ'ընէ նէ , դեռ տղայ է . պէտք
է քիչ մ'ալ աչք գոցել : — Ի՞նչ կ'ըսես ,
խաթուն , տղոց կրթութեան վրայ աչք
գոցել կ'ըլլայ , մարդկային բնութիւնը
այնպէս ապականած է՝ որ խելացի ծը-
նողքներ տղու մը կրթութեան համար
երկու աչքն ալ բաւական չեն սեպեր ,
այլ կը ջանան որ եթէ կարելի է չորս ,

ուրիշ աչք գործածեն . հրամանքդ միայն
երկուքն ալ հերիք կը սեպես , և երբեմն
երկուքն ալ աւելորդ կը համարիս , ու
գոցել կ'ուզես : Հին ատենի մեր թա-
գաւորները տղոց բարոյական կրթու-
թեան համար չորս այլ և այլ խելացի
վարպետներ քովերնին կը դնէին , որոնց
մէկը աստուածաբաշտութիւն կը սովորե-
ցընէր , մէկալը բարեխառնութիւն ,
մէկն ալ իմաստութիւն և չորրորդն ա-
րիւթութիւն . և հիմայ հրամանքդ տղադ
ինքիր գլխուն թողուլը պարտք կը սե-
պես : Ե՛ս այդպէս մտածելով մեր ազ-
գին ծնողքները , ազգերնիս այսպէս
խելաճ անկրթութեան մէջ մնացեր , տը-
ղաքը իրենց խելքին հաւնած մեծնա-
լով ազգը անկարգութեան ծովուն մէջ
խղզիլ կը ջանան :

Բայ խօսքերուս վրայ , այն նստած
պարոնը , որ ինքն ալ տղոց տէր էր , ին-
ծի իրաւունք տալով սկսաւ պատմել թէ
ինքը ինչպէս խիստ կը պահէ իր տղա-
քը , խելքը , հնազանդ . կ'ըսէր թէ
տանը մէջ ինք տղայ ունի , բայց այնպէս
խելք կը պահէ զանոնք , որ կարծես
թէ տունը մարդ չի կայ . ամէն մէկը
տարիքնին առած , հանդարտած կատա-
րեալ մարդու պէս կը վարուին : Եր-
պիտի տղայական խաղեր , վազվզել ,
կանչուրուտել ամենեւին չեն գիտեր . և
այնպէս պարկեշտ , որ դոսի մարդու
հետ կը քաշուին խօսելու . իրարու հետ
միայն կը խօսին , և այն ալ ցած ձայնով .
իմ դիմացս ալ , կ'ըսէր , խիստ քիչ կը
խօսին : — Երբեք խաթունը խօսքը
կտրեց . Երբեք փայտի պէս տղաք ամե-
նեւին չեմ սիրեր , ըսաւ . տղաքը պէտք է
որ իրենց արեան տաքութեանը յարմար
վարմունք ունենան . և երբ մեծնան ,
տարիքնին առնեն , ինքիրենց կը հան-
դարտին : Ես մէկ աղէկ նմանութիւն
մը ըսեմ մէկ խելացի մարդէ մը՝ որ
մտքէս չելէր : Երբ նոր բուսած ծառ
մը և մէկ մեծցած ծառ մը իրարու ինչ-
պէս կը համեմատին , այնպէս ալ մար-
դիկ իրենց տղոցը հետ . մեծ ծառը
հաստատուն շիտակ կը կենայ , սաստիկ
հովերէն հազիւ կը շարժի . բայց նոր

բուսածը մէկ պզտիկ հովէ մը կը շար-
ժի ու կը շարժի . բայց քանի որ մեծ-
նայ հաստընայ , ինքիւրեն շարժմունքն
ալ կը քիչնայ , հողուն մէջ արմատն ալ
կ'ամրանայ : Բայց թէ որ պզտիկուց
թող չիտաս որ ծառին հով դպչի , ու
անշարժ մեծցընես , ետքը մեծցած ա-
տենը արմատը տկար մնալով մէկ սաս-
տիկ հով մը իրեն դպչելուն պէս , ար-
մատէն կ'ելլէ , կը կործանի :

Ինչ ատենը պարոնը քիչ մը նեղանա-
լով , Խաթուն , ըսաւ , այդ ըսածիդ
ներհակ ես շատ խելացի մարդիկներէ
լսեր եմ՝ թէ նոր բուսած տունկի մը
քով թէ որ նեցուկ մը չի դնես , ինքի-
ւրեն մնալով ծուռ կը մեծնայ , և կամ
հովէն կը կոտորի . վերջապէս աղէկ ծառ
չըլլար :

Եւ այսչափը մտիկ ընելէն ետքը տես-
նելով որ երկուքին ըրածն ալ սխալ
ճամբայ է և օրինակներն ալ իրենց ու-
ղածին պէս մեկնելով ծուռ ճամբուն
մէջ կը հաստատուին , երկուքին խօսքն
ալ կտրեցի ըսելով . Երկուքնիդ ալ ի-
րաւունք ունիք , և երկուքներնուդ ալ
միտքերնիդ և ջանքերնիդ աղէկ ընել է .
և երկուքներնուդ բերած օրինակներն
ալ աղէկ օրինակներ են . բայց գիտցէք
որ երկուքնիդ ալ պիտի ցաւիք այդ կեր-
պերով տղաքնիդ կրթելուդ համար :
Բայց այս բանիս վրայ ուրախ եմ որ
երկուքնիդ ալ մէյմէկ օրինակ մտքեր-
նիդ պահէր էք , անոր հետեւելու հա-
մար . որ ըսել է թէ ես ալ հիմայ եթէ
օրինակով մը խօսիմ , այն իմ բերած
օրինակս ալ մտքերնիդ պահելով՝ ձեր
տղոյը շիտակ կրթութեան ճամբով պի-
տի առաջնորդէք : Իրաւ է թէ ծառը
քանի որ պզտիկ է դիւրաշարժ է . իրաւ
է դարձեալ որ պզտի ծառը նեցուկ պէտք
է ունենայ : Բայց ինչպէս որ պզտի ծա-
ռը պէտք է շարժի ըսելով ինքիւրեն թու-
ղուս , սաստիկ հովէն կը փնտռուի , այս-
պէս ալ հովէն դուռնալով պէտք է ըսե-
լով , նեցուկ դնելը եթէ բաւական չի
սեպես ու հովէն չի փնտռուելու համար
դոյ տեղ պահես , կը չորնայ : Իսնայ
նման տղան ալ եթէ բոլորովին իր կա-

մացը թողուս՝ կ'անպիտանանայ . և ընդ
հակառակն եթէ սաստիկ ալ սխմես ,
նոյնպէս կ'աւրուի :

Եւ ձեզի հիմայ մարդուս կենացը ա-
ւելի նման մէկ ուրիշ օրինակ մը ըսեմ ,
մտքերնիդ պահեցէք , ու ըստ այնմ ջա-
նացէք կրթելու տղաքնիդ , և ապահով
եղէք որ շիտակ ճամբով կ'ըլլայ տուած
կրթութիւննիդ : Եւ մարդուս կենացը կը
նմանի մէկ տարուան ընթացքին իր չորս
եղանակովը . գարնան սկիզբը տարին
կը ծնանի , ամառն ու աշունը առաջ
կ'երթայ և ձմեռը կը ծերանայ կը մեռ-
նի . իսկ տունկերուն , բոյսերուն , ծա-
ռերուն կանաչնալը և չորնալը տարւոյն
գործքերն են : Եւ ինչ օրէնքով որ կը
սկսի տարին և կը ըննայ , մարդուս
կենանքն ալ անանկ պէտք է որ սկսի ու
առաջ երթայ : Տղադ աշխարհք եկաւ .
միտքդ դիր թէ գարուն սկսաւ . ինչ որ
գարնան կ'ընեն երկրագործները որ տա-
րին աղէկ և բարեբեր ըլլայ՝ որ կարե-
նան վայելել , դու ալ քու տղուդ այն-
պէս պէտք է որ ընես : Եւ ինչ կը սկսին
հողերը կակղցընել , շտկել , աղէկ պա-
րարտութիւն մէջը դնել , որ ցանելու
հունտերնին ուժով և արդիւնաբեր ըլ-
լայ . դու ալ կը սկսիս տղադ հողալ , կեր-
ցընել , հագուեցընել , հարկաւոր դե-
ղերն ու դարմաններն ընել , աղէկ սը-
նունդ տալ հարազատ կաթով , և այլն .
ինչուան որ տղուն մտաց կարողութիւնը
բացուի , իր սրտին մէջ ցանած հուն-
տերդ կարենայ բուսցընել , այսինքն
ամէն տեսակ ազդարարութիւններդ
հասկընալ ու ի գործ դնել : Եւ ետինը
շտկելէն ետեւ կը սկսին առաջ կանուխ
ցանելու հունտերը սփռել . ետքը հետ-
զհետէ կարգաւ , և ատենին ջուր տալ
իրիկուրնէ իրիկուն , չէ թէ խելքը փը-
չած ատեն , արեւը վրանին : Եւ որ նման
տղուն սրտին և մտաց մէջ պէտք է որ
սկսիս ցանել աղէկ առաքինութեանց
սկզբունքներ , իր կամքը առաջ չի տա-
նիլ , հնազանդ ըլլալ , ատենին կերա-
կուր առնել , չէ թէ ամէն ուղած ատե-
նը . և ասոնք պէտք է սկսիլ վեց ամ-
սուան եղած չեղած : Ետքը երբ կը

սկսին հունտերը բռնախլ, հետերնին ինքիրեն գէշ խոտեր ալ կը սկսին բռնախլ, ան ատենը պարտիզպանը կը սկսի ամէն օր այն խոտերը հանել՝ որ հունտերուն հետ մէկտեղ չի մեծնան ու տունկերը չաւրեն, չի խղզեն: Այսպէս ալ զուրբէ. երբ տղուն ճանաչմունքը կը սկսի բացուիլ, կը սկսի աս ուզել, ան մերժել, քու սովորեցուցածներուդ հետ մէկտեղ կամապաշտութեան, կամակորութեան, անձնասիրութեան և ուրիշ կրքերուն նշաններ երևցնել, ջանա որ այն կրքերը սրտէն փրցնես հանես, ամէն մէկ կրքին իրեն յարմար ճամբաներ գործածելով: Աւտունկերը քանի որ պզտիկ են, որպէս զի գէշ հովերէն չի փնասուին, պարտիզպանը արդէն կը գնէ, կը պատըսպարէ, և ընդհանրապէս կը զգուշանայ որ գէշ հովերու դէմ չըլլայ պարտիզին դիրքը: Վուն ալ պէտք է ջանաս զգուշանաս որ տղադ մինակ չի մնայ, անկարգ չի ճանաչած մարդիկներու ձեռք չի թողուս զինքը, որ չար օրինակներով չաւրուի: Մէկ կողմանէ ալ ջուր կուտայ, կը հոգայ, աւելորդ ճիւղերը կը կտրտէ. մէկ խօսքով պիշեր ցորեկ կը նայի կը դիտէ որ առանց փնասուելու մեծնան: Այսպէս ալ զուր պէտք է որ ընես. խրատը, յորդորը պակաս չընես. և գէշ սովորութիւնները վրան չի հաստատուելու համար երբեմն պզտի պատիժներով, սիրտը ցաւցնելով զանգրդես և չի թողուս որ անխրատ, ինքնազրուի մեծնայ:

Իսկ երբ ատենը կու գայ, կը սկսին ծաղկիլ տունկերը, պարտիզպանն ալ տեսնելով որ իր ըրած զգուշութիւններով տունկերն աղէկ առաջ եկան, կը նայի վրանին ու կ'ուրախանայ. մէկ կողմանէ ալ աւելի վախնալով որ չըլլայ թէ գէշ հովէ մը ծաղիկները զարնուին, կամ ճճիներէն ուտուին, ձեռքէն եկած խնամքը կը ցուցնէ. և տգէտ կամ օտար մարդու չհաւտար, որ չըլլայ թէ տգիտութեամբ կամ անհոգութեամբ փնասէ տունկին: Այսպէս ալ ամառը ինչուան աշուն ջուր տալէն չի դադրիր և

գողերու դէմ պահպանութիւն կ'ընէ, ինչուան որ պտուղները հասունան ու ըստ ժամանակին ժողվէ:

Այս մշակին ըրածը իր պարտիզին տունկերուն վրայ, պէտք է որ ընէ մէկ ծնողք մը իր տղոցը վրայ. որչափ որ կ'ուրախանայ տղուն մեծնալուն առաջ գալուն վրայ, այնչափ աւելի հոգը և խնամքը աւելցնելու է, ամենևին թող չի տալով որ ինքնագլուխ իր կամքը առաջ տանիլ սովորի. չըլլայ որ օտար մարդկանց հետ մինակ կենցաղավարի, կամ տգէտ մարդիկներէ սխալ ճամբաներ երթալու խրատուի: Եսոնք ըսելէն ետքը հարցուցի խաթունին թէ հիմայ տղադ ո՞ւր գնաց:

Խաթունը պատասխանեց, թէ պարտէզ գնաց, հոն երբեմն մինակ, և երբեմն ալ վարը վարձուոր ունինք, անոնց տղոցը հետ կը խաղայ:

— Վիտէս, տղոց հետ ի՞նչ կը խաղայ, ի՞նչ կ'ընէ:

— Տասը տարուան տղայ մը ի՞նչ պիտի ընէ. իր հասակին յարմար տղայական զբօսանք է ըրածը:

— Մէկ կ'ըսես, տասը տարուան տղուն իր հասակին յարմար խաղեր է խաղցածը. ըսել կ'ուզես թէ պզտիկ ըլլալով քու սիրտդ ծակող, սիրտ խշխշցնող փնասակար բաներ չի կրնար ընել. բայց կը կարծես թէ տղադ միշտ տասը տարուան պիտի մնայ. չէս մտածեր որ օրէ օր տարիքը կը մեծնայ, իր կիրքերն ալ, ախտերն ալ մէկտեղ կը մեծնան: Տասը տարուանը ի՞նչ պիտի ընէ կ'ըսես, ու չէս մտածեր որ այսպէս ինքիր գըլխուն մեծնալով երբոր տասնըհինգ, քսան տարուան ըլլայ, ինչէ՞ր պիտի չընէ, քեզի ախ վախ ընել պիտի տայ. ասոր բարակ խելք պէտք չէ. յայտնի կ'երևայ որ հասակին հետ ամէն սովորութիւնները մէկտեղ կը մեծնան: Հիմա կուան անոր ըրած անկարգութիւնները քեզի զուարճալի կ'երևան. բայց ետքը սիրտդ պիտի խօցեն: Այրբ մէկ առիւծի կորիւն մը տունդ մեծցընես, քանի որ կորիւն է պզտիկ, իր առիւծ ըլլալը քեզի ցուցնելով կը ջանայ դքեզ

մագլցել, խածխրտել. և դու տեսնելով անոր աշխուժութիւնը և տկարութիւնը վրան կը ծիծաղիս, կը զուարճանաս. բայց երբ թողուս որ մեծնայ, ու թողուս որ առջինին պէս քովդ մօտենայ, յայտնի է որ այն դարձեալ նոյն առիւծն է, պզտիկուց ըրածէն աւելի ուրիշ բան չըներ քեզի, բայց դու զուարճանալու տեղ իր ճիրաններուն կը մատնուիս, կը պատըռտիս: Այս է ահա տղուդ ընելիքն ալ, ամենեւին մի տարակուսիր: Արդուս կըբերն ու ախտերը առիւծին ճիրաններէն ու ակռաններէն ալ գէշ են. փորձ չեղող մարդկանց առջև, քանի որ պզտիկ են անանկ կերպերով կը բանեցընեն իրենց անկիրթ կըբերը, որ զուարճութիւն կը պատճառեն. և ծնողք տղուն մօլութեանց ճիրանները և կըբերուն ակռանները փրցընելու, արմատէն քակելու տեղ, ախորժելի բան մը կարծելով կ'ուրախանան անոնց վրայ ու կը թողուն որ աճին. ետքը իրենք տղուն հետ մէկ տեղ չարաչար փնասը կը կրեն, ճար ճարակ չի կրնալով ընելու:

— Բայց քանի որ տղայ է ինչ կրնաս ընել. շատ նեղը խոթելու ըլլամ, կը վախեմ որ կը հիւլնդնայ, բան մը կ'ըլլայ:

— Աս չեմ ըսեր թէ տեղ մը դնես վրան գոցես. այլ մինակ մի թողուր, ամէն ուղածը մի ըներ. իրեն ախորժելի բաներ ըրէ, բայց իր չի կարծած չուղած ատեն. մէկ խօսքով՝ ամէն կըթուլեան հնարքները վրան բանեցուր:

Պարոնը այս խօսքերս լսելով պատասխան տուաւ. Աս իմ տղաքս իրենց չափին մէջ կը պահեմ, դրսէն մարդու հետ չեմ թողուր որ ընտանեան, և իրենցմէ մեծերուն առջև լռել ու մտիկ ընել կը սովորեցընեմ. համարձակութիւն չեմ տար, նաեւ իմ առջև ալ թող չեմ տար որ բերաններնուն եկածը խօսին. և խիստ գոհ եմ իրենցմէ, գառն կը նմանին:

— Այդ քու ըրածդ ալ կը նմանի այն առիւծուն, որ ճիրաններով ակռաներով պատըռտել, խածնել չի սովորի

լսելով՝ ոտուրները, բերանը կապես ու անանկ մեծցընես. իրաւ է, քանի որ կապած կը պահես, փնաս մը չըներ. բայց օր կու գայ որ ուզես չուզես պիտի կապերը քակես, լսելով թէ պատըռտել խածնել չի գիտեր. շատ կը խաբուիս, վասն զի պատըռտել, խածնել իր բնութեան մէջը կայ, այն առիւծը քակուածին պէս ամէն բանէ առաջ զքեզ կը պատըռտէ: Այնպէս գոց մեծցած տըղաք վերջը ալ գէշ կ'ըլլան. այդ ալ շիտակ ճամբայ չէ. հապա պէտք է որ մարդու հետ տեսնուի, ընկերութիւններու մէջ երևնայ, երկու խօսք խօսիլ սովորեցընես, բայց միշտ խօսածնին, վարմունքնին դիտելով և անուշութեամբ խրատելով. մանաւանդ մինակ եղած ատեննին քու առջևդ պէտք է որ համարձակութիւն տաս խօսելու, խաղալու, զուարթանալու. դու ալ երբեմն հետերնին իբրեւ եղբայր վարուիս, և միշտ դիտելով ու սխալնին անուշութեամբ խրատելով: Ասան զի հայր մայր ըսածդ՝ տղոց հետ պէտք է որ վարուին զիրենք խնամելու, անոնց պէտքը հոգալու ատեն իբրեւ գթալից ծնող սիրելով զիրենք: Աւ երբեմն պակսութիւննին զսպել արդար դատաւորի պէս՝ աղէկ ընողը վարձատրելով և գէշ ընողը պատժելով, երբեմն ալ իբրեւ իրենցմէ մէկը հետերնին խօսելով խնտալով, բայց միշտ իր ծանրութիւնը պահելով: Երբեմն ալ իբրեւ ուսուցիչ յորդորելով ու չգիտցածնին սովորեցընելով. և միշտ հպարտութեամբ կամակորութիւն ընողներուն՝ նոյն միջոցին իբրեւ թշնամի երևնալով, արհամարհելով հպարտութիւնը և կամակորութիւնը:

Ծնողք սովորաբար կարծեն թէ տղայ ունենալն ու ցրտէն տաքէն, փնասակար կերակուրներէն, մարմնոյ հիւանդութիւններէն զգուշացընեն ու մեծցընելը՝ դժուար բան է: Բայց եթէ աղէկ մտածեն, և ուզեն ճամարիտ և կատարեալ ծնողութիւն ընել, կ'իմանան թէ մարմնով մեծցընելը, որ դժուար է կ'ըսեն, խիստ դիւրին է. այլ խիստ դժուարն է կըթուլութիւն տալն:

ու բանաւոր քրիստոնեայ մեծցրնելը :

Եւ խօսքերուս վրայ պարոնն ու խաթունը մէկտեղ սկսան աղաչել ինծի, թէ իրենք ինչպէս ընեն, որ չեն գիտցած շիտակ ճամբան, ու իրենց կարծածնուն պէս մեծցուցեր են. և սկսան ինծի մէ խնդրել որ ես ճար մը ընեմ որ աղէկ կըրթուի թեան ճամբուն մէջ մտնեն տըղաքնին. և կ'ըսէին թէ կարելի է յանձն առնում ասոնց վարժապետութիւնը ներու : Եւ ալ մտածեցի որ ես արդէն ապրուստի համար մէկ գործոյ մը հետ պիտի ըլլամ. այս ալ աղէկ՝ որ ես կեանքս

աւելի օգտութեամբ անցուցած կ'ըլլամ, ազգերնուս մէջ ես ալ քանի մը տղոց առաքինութեան ճամբուն մէջ մեծնալու պատճառ կ'ըլլամ : Ուստի սիրով յանձն առի ու սկսայ այս տղոց կըրթութեանը պարապիլ : Եւ թէ ինչպէս սկսայ, և ինչ ճամբով առաջ տարի երբեմն երբեմն թէ որ պարապ միջոց մը ունենալու ըլլամ, կը գրեմ, յուսալով որ ուրիշներուն ալ օգտակար կ'ընայ ըլլալ :

Հ. Պ. Մ

ԲԱՆԱՍՏԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՆՁԱՐ

ՍԵՊՈՒՀ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ՀԱՅՈՑ ԳՆԴԻՆ ՀԵԾԵԼԱՊԵՏ

ՁԻԱՒՈՐԵԱԼ երթային Հայք 'ի հանդէս
Ի բուն առեալ պիրկ դանդաճաւանդ,
Ընթանայր 'ի գունդ Պարսից սեւատես.
Ղողայր թընդայր Հեր եւ Օլարաւանդ :

Պիշ պիշ մանկտի, ընդ ճանապարհ բըլբըդ այդ պիշ.
Տեսանիցէք ամպ վերացեալ յերկրէ 'ի յայդ նիշ :

Ըն արեւուս շէշտ կըշիռ.

Ըզմիջօրեալ գայ 'ի հիռ.

Կողերք մայրեաց լայնասաղարթ

Կան ճապաղեալք զերկրաւ հանդարտ.

Ոչ է հնչին զովոց հողմոց

Ոչ է խօշին տերեւակոծ.

Եւ սուրալով ընդ ամայիս պողոտայ

Փոշի անհողմ բարդ 'ի բարդին վերանայ :

Ղիք դուք, մանկտի, միտ դիք, լըսէք դափր եւ թընդին,

() դապարից երկվարաց փոխն եւ դոփին :

Ձիաւորեալ երթային Հայք 'ի հանդէս

Ի բուն առեալ պիրկ դանդաճաւանդ.

Ընթանայր 'ի գունդ Պարսից սեւատես.

Ղողայր թընդայր Հեր եւ Օլարաւանդ :

Որպէս յաղբերց հեռաւորաց

Հառաչաճայն սահանք ալեսոյ,